

Lidská rodina, společenství pokoje

1. Na začátku nového roku bych chtěl poslat lidem celého světa vroucí přání pokoje a srdečné poselství naděje. Nabízím přitom k společnému zamyšlení téma, které jsem uvedl na začátku a které mi zvláště leží na srdci: *Lidská rodina, společenství pokoje*. První formou společenství mezi lidmi je to, které vychází z lásky mezi mužem a ženou, kteří se rozhodli pro trvalé vzájemné spojení, aby spolu založili *novou rodinu*. Avšak i národy země jsou vyzývány, aby mezi sebou vytvářely vztahy solidarity a spolupráce, jak se sluší na členy jedné lidské rodiny. „Všechny národy tvoří přece jedno společenství“, říká druhý vatikánský koncil, „mají jeden původ, protože Bůh dal všemu lidstvu přebývat na celém povrchu země (srov. Sk 17,26). Mají také jeden poslední cíl.“¹

Rodina, společnost a mír

2. Přirozená rodina jako důvěrné společenství života a lásky, založené na manželském svazku mezi mužem a ženou², je „*první místo ‚humanizace‘ osoby a společnosti*“³, „*kolébka života a lásky*“.⁴ Rodina je proto správně označována jako první přirozená společnost, jako „*božská instituce, která tvoří základ života osob, jako prototyp každého sociálního řádu*“.⁵

3. Skutečně, ve zdravém rodinném životě lze zakoušet základní prvky míru: spravedlnost a lásku mezi sourozenci, funkci autority vyjádřenou v rodičích, láskyplnou službu nejslabším členům, protože jsou malí nebo nemocní nebo slabí, vzájemnou pomoc v životních potřebách, ochotu přijmout druhého a v případě potřeby i odpustit. Proto je rodina *první a nezastupitelnou vychovatelkou k míru*. Není divu, že násilí uvnitř rodiny je považováno za neúnosné. Když je tedy rodina označována jako „*základní a životodárná buňka společnosti*“⁶, je tím vyjádřeno něco podstatného. Rodina je základem společnosti také proto, že *dává možnost prožívat zásadní zkušenosti míru*. Z toho vyplývá, že lidské společenství se nemůže obejít bez služby, kterou poskytuje rodina. Kde by se vychovávaný člověk mohl lépe učit poznávat nefalšovanou atmosféru míru než v rodném „*hnízdě*“, které mu připravila příroda? *Jazyk rodiny je jazykem míru*; zde se musí stále čerpat, aby nám nevymizel z paměti mírový

¹ II. Vatikánský koncil. Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate* (28.10.1965), č. 1. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha : Zvon, 1995.

² Srov. II. Vatikánský koncil. Konstituce pastorální o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (7.12.1965), č. 48. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha : Zvon, 1995.

³ JAN PAVEL II. Posynodní apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě *Christifideles laici* (30.12.1988), č. 40. Praha : Zvon, 1990, s. 72.

⁴ *Tamtéž*.

⁵ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve*, č. 211. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007.

⁶ II. Vatikánský koncil. Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), č. 11. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha : Zvon, 1995.

slovník. V době inflace slov nesmí společnost ztratit přístup k té „gramatice“, kterou každé malé dítě přijímá z gest a pohledů své matky a otce, ještě dříve než se učí z jejich slov.

4. Protože rodině přísluší úkol výchovy jejích členů, *má specifická práva*. *Všeobecná deklarace lidských práv*, která představuje *vymoženost právní kultury skutečně univerzálního světa*, potvrzuje: „Rodina je přirozená základní jednotka společnosti a má nárok na ochranu od společnosti a státu.“⁷ Apoštolský stolec sám přiznal rodině zvláštní *právní hodnotu*, když zveřejnil *Chartu práv rodiny*. V předmluvě se říká: „Práva osoby mají, i když jsou formulována jako práva jednotlivce, základní společenskou dimenzi, která má své vlastní a živé vyjádření v rodině.“⁸ Práva stanovená v *Chartě* jsou vyjádřením a zřetelným projevem přirozeného práva, které je vepsáno do srdce člověka a zjevené mu skrze rozum. Popření nebo omezení práva rodin ohrožuje *vlastní základy míru*, protože zatemňuje pravdu o člověku.

5. Kdo klade, byť nevědomky, překážky instituci rodiny, narušuje tím mír v národním a mezinárodním společenství, protože oslabuje to, co je skutečně *nejdůležitější mírovou „agenturou“*. Tento bod je hoden zvláštní úvahy: Všechno, co přispívá k tomu, aby se oslabil rodina založená na manželském svazku muže a ženy, co přímo nebo nepřímou brání rodině, aby odpovědně přijala nový život, co překračuje její právo mít první odpovědnost za výchovu dětí, představuje objektivní překážku na cestě míru. Rodina potřebuje domov, potřebuje práci a spravedlivé uznání domácí činnosti rodičů, školu pro děti a základní zdravotní péči pro všechny. Když se společnost a politika nezasazuje o to, aby pomohla rodinám v těchto oblastech, připravuje se o podstatný zdroj ve službě míru. Zvláště hromadné sdělovací prostředky mají kvůli výchovným možnostem, jimiž disponují, zvláštní odpovědnost za to, aby podporovaly pozornost vůči rodině, vyslovovaly její očekávání a práva a ukazovaly její krásu.

Lidstvo je velká rodina

6. Aby i sociální společenství žilo v míru, musí se orientovat na hodnoty, o něž se opírá rodinné společenství. To platí pro místní i pro národní společenství; platí to dokonce pro společenství národů, pro rodinu lidstva, které *bydlí v onom společném domě, jímž je země*. V této perspektivě nesmíme zapomínat, že rodina pochází z odpovědného a definitivního „ano“ muže a ženy a žije z vědomého „ano“ dětem, které postupně přicházejí. Aby se rodinné společenství mohlo rozvíjet, potřebuje velkodušný souhlas všech svých členů. Je nezbytné, aby se toto vědomí stalo společným přesvědčením všech, kdo jsou povoláni k *budování všeobecné rodiny lidstva*. Je třeba být schopen říci osobně „ano“ tomuto povolání, které Bůh vepsal do naší přirozenosti. Nežijeme vedle sebe nahodile; jako lidé jsme všichni *na téže cestě, a proto kráčíme jako bratři a sestry*. Proto je důležité, aby se každý snažil žít svůj život v postoji odpovědnosti vůči Bohu, protože v něm poznává zdroj jak vlastní existence, tak i existence druhých. S ohledem na tento nejvyšší princip lze vnímat bezpodmínečnou hodnotu každého jednotlivého člověka, a tak vytvářet předpoklady pro utváření smířeného lidstva. Bez tohoto transcendentního základu je společnost pouze seskupením sousedů, nikoli společenstvím bratří a sester, kteří jsou povoláni k tomu, aby tvořili jednu velkou rodinu.

⁷ Čl. 16/3.

⁸ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Charta práv rodiny* (24.11.1983), Předmluva, A.

Rodina, lidské společenství a životní prostředí

7. Rodina potřebuje domov, přiměřené prostředí, v němž může navazovat své vztahy. *Pro lidskou rodinu je tímto domovem země*, životní prostředí, které nám dal Bůh Stvořitel, abychom je s tvořivostí a odpovědností obývali. O životní prostředí musíme pečovat. Je člověku svěřeno, aby je s odpovědností ve svobodě opatroval a kultivoval, přičemž jeho hlavním měřítkem musí být vždy dobro všech. Člověk má přirozeně vyšší hodnotu ve srovnání s celým stvořením. Respektování životního prostředí neznamena stavět neživou nebo živou přírodu nad člověka. Spíše to znamená nechávat je egoisticky, jako by bylo plně k dispozici pro naše vlastní zájmy, protože i příští generace mají právo na užitek ze stvoření, přičemž budou uplatňovat stejnou svobodnou odpovědnost, kterou si nárokuje my. Stejným způsobem nesmějí být opomíjeni chudí, kteří jsou v mnoha ohledech vyloučeni z dober s všeobecným určením. Dnes se lidstvo obává o budoucnost ekologické rovnováhy. V tomto ohledu je vhodné, aby se hodnocení prováděla moudře, v dialogu s odborníky a vědci, bez ideologických tlaků vedoucích k ukvapeným závěrům a zvláště by se přitom měl společně hledat trvalý vývojový model, který může zajistit blahobyť všem při zachování ekologické rovnováhy. Když je ochrana životního prostředí spojena s výdaji, musejí být spravedlivě rozděleny, tím že se zohledňují rozdíly v rozvoji jednotlivých zemí a solidarita s příštími generacemi. Rozvaha neznamena zřít se vlastní odpovědnosti a odkládat rozhodování; znamená spíše závazek uvážlivě společně rozhodovat jakou cestou se dát, s vědomím odpovědnosti a s cílem posilovat svazek mezi člověkem a životním prostředím, který má být obrazem stvořitelské lásky Boží – Boha, v němž máme svůj původ a k němuž směřujeme.

8. V této souvislosti je hlavně třeba „přijmout“ zemi jako „naš společný dům“ a pro její užívání ve službě všem volit spíše cestu dialogu než cestu jednostranných rozhodnutí. V případě potřeby může být zvětšen počet institucí na mezinárodní úrovni, abychom se společně chopili vedení tohoto našeho „domu“; mnohem více ale záleží na tom, abychom nechávali ve všeobecném povědomí dozrát přesvědčení, že je nezbytná odpovědná spolupráce. Problémy, které se rýsují na obzoru, jsou složité a naléhavé. Abychom situaci účinně čelili, je třeba jednat ve vzájemné shodě. Oblast, v níž by bylo obzvláště nutné zintenzivnit dialog mezi národy, je hospodaření s energetickými zdroji planety. V tomto ohledu stojí před technicky rozvinutými zeměmi dvojí naléhavé zadání: na jednu stranu musejí rozvážit vysoké konzumní standardy podmíněné současným modelem rozvoje, a na druhou stranu je třeba se postarat o vhodné investice k rozlišení energetických zdrojů a zlepšení využití energie. Rychle se rozvíjející země mají velkou potřebu energie, ale někdy je tato potřeba pokrývána na úkor chudých zemí, které jsou i kvůli technicky nedostatečným infrastrukturám nuceny prodávat své energetické zdroje pod cenou. Někdy je zpochybňována dokonce jejich politická svoboda vnucováním forem protektorátu nebo alespoň závislosti, které jsou velmi pokořující.

Rodina, lidské společenství a hospodářství

9. Zásadní předpoklad pro mír v jednotlivých rodinách je, že se opírají o pevný základ společně uznávaných duchovních a etických hodnot. K tomu je třeba poznamenat, že rodina prožívá skutečný mír, když nikomu nechybí nic potřebného a rodinný majetek – plod práce jedněch, šetrnosti druhých a aktivní spolupráce všech – je dobře spravován v solidaritě, bez nestrádanosti a marnotratnosti. Pro mír v rodině je tedy na jednu stranu nutná *otevřenost na transcendentní dědictví hodnot*, na druhou stranu ale zároveň není bezvýznamné jak moudré

spravování materiálních dober, tak i prozíravé pěstování mezilidských vztahů. Nedostatek v tomto aspektu působí, že se kvůli nejistým výhledům, které ohrožují budoucnost rodiny, ztrácí vzájemná důvěra.

10. Totéž se dá říci o oné druhé velké rodině, kterou je lidstvo jako celek. I rodina lidstva, která je dnes skrze fenomén globalizace ještě těsněji spojena, potřebuje kromě základu na společně uznávaných hodnotách i hospodářství, které odpovídá potřebám všeobecného dobra v celosvětovém měřítku. Přirovnání k přirozené rodině se i v tomto ohledu jeví jako zvláště výmluvné. Mezi jednotlivými lidmi a mezi národy musejí být stanoveny spravedlivé a upřímné vztahy, aby ve věci rovnosti a spravedlnosti mohli všichni spolupracovat. Zároveň je třeba usilovat o *moudré využívání zdrojů* a o *spravedlivé rozdělování dober*. Zvláště kritéria pomoci poskytované chudým zemím musejí odpovídat zdravé hospodářské logice, přičemž je třeba varovat se marnotratnosti, která nakonec slouží především udržování nákladného byrokratického aparátu. Rovněž je třeba náležitě zohlednit morální požadavek péče o to, aby hospodářská organizace neodpovídala pouze přísným pravidlům rychlého zisku, která se mohou projevit jako nelidská.

Rodina, lidské společenství a mravní zákon

11. Rodina žije v míru, když se všichni její členové *podřizují společným směrnicím*: ty musejí zabraňovat egoistickému individualismu a spojovat dohromady jednotlivce, čímž podporují jejich harmonickou koexistenci a péči zaměřenou ke společnému cíli. Tento vnitřně logický princip *platí i pro větší společenství*, od místních přes národní až po mezinárodní společenství. Abychom dosáhli míru, je třeba společné právo, které napomáhá svobodě, aby byla skutečně sama sebou a ne slepou svévolí a aby chránilo slabé před zneužíváním silnějšími. V rodině národů lze zaznamenat mnoho neoprávněného jednání, jak uvnitř jednotlivých států, tak i ve vztazích mezi státy. K tomu existují četné situace, kdy se slabý musí sklonit ani ne tak před požadavky spravedlnosti, ale před neskrývanou silou toho, kdo má k dispozici více prostředků než on. Je nutné ještě jednou zdůraznit toto: síla musí být vždy pod vládou zákona, a to se musí projevat i ve vztazích mezi suverénními státy.

12. O přirozenosti a funkci práva se církve vyjádřila mnohokrát: Právní norma, která upravuje vzájemné vztahy mezi lidmi, tím že podřizuje disciplíně vnější chování a předvídá i tresty pro přestupky, má jako kritérium morální zákon, který spočívá na přirozenosti věci. Lidský rozum ho ostatně, přinejmenším v jeho základních požadavcích, může chápat, čímž se vrací ke stvořitelскому rozumu Božímu, který stojí na počátku všech věcí. Tento morální zákon musí usměrňovat rozhodování svědomí a usměrňovat veškeré lidské chování. Existují právní normy pro vztahy mezi národy, které tvoří rodinu lidstva? A pokud existují, jsou účinné? Odpověď zní: Ano, zákony existují, ale abychom dosáhli toho, že budou skutečně účinné, *musíme vycházet z přirozeného morálního zákona jako základu právní normy*, pokud tomu tak není, zůstává právní norma podřízena křehkým a nestálým dohodám.

13. Poznání přirozeného morálního zákona není znemožněno člověku, který vstupuje do sebe a tváří v tvář svému určení se táže na vnitřní logiku nejhlubších sklonů své podstaty. Může dosáhnout toho, i když s váháním a nejistotou, že objeví tento všeobecný mravní zákon aspoň v jeho podstatných rysech – zákon, který i přes kulturní rozdíly mezi lidmi umožňuje vzájemně se dorozumět o nejdůležitějších aspektech dobra a zla, toho, co je spravedlivé a co je nespravedlivé. Je důležité vracet se k tomuto základnímu zákonu a pro toto hledání

nasazovat své nejlepší intelektuální síly, aniž bychom se nechali odradit nejasností a nepochopením. Skutečně, hodnoty zakořeněné v přirozeném zákoně, i když jen zlomkovitě a ne vždy soudržně, jsou přítomny v mezinárodních dohodách, v celosvětově uznávaných formách autority a v zásadách humanitárního práva, které je přijato do zákonodárství jednotlivých států nebo do statut mezinárodních organizací. *Lidstvo není „bez práva“*. Přesto je naléhavé pokračovat v dialogu o těchto tématech a přitom podporovat snahy otevřít zákonodárství jednotlivých států na uznání základních lidských práv. Rozvoj právní kultury ve světě závisí kromě jiného na snaze naplňovat mezinárodní normy nejhlubším lidským obsahem, abychom se vyhnuli tomu, že se omezí na procedury, které lze snadno z egoistických a ideologických důvodů obcházet.

Překonávání konfliktů a odzbrojení

14. Lidstvo dnes bohužel prožívá hluboká rozpolcení a silné konflikty, které *vrhají na jeho budoucnost temné stíny*. Rozsáhlé oblasti planety jsou zasaženy rostoucími napětími, přičemž nebezpečí, že stále více zemí získává jaderné zbraně, působí každému odpovědnému člověku odůvodněné starosti. Na africkém kontinentu zuří stále mnoho občanských válek, ačkoli tam nemálo zemí udělalo pokroky na rovině svobody a demokracie. Blízký Východ je stejně jako dříve dějištěm konfliktů a atentátů, které ovlivňují sousední národy a regiony a hrozí, že i je vtáhnou do víru násilí. Na všeobecnější rovině je třeba se zármutkem konstatovat, že *vzrůstá počet zemí zapletených do soupeření ve zbrojení*: Dokonce rozvojové země věnují významnou část svého chudého hrubého domácího produktu na nákup zbraní. Odpovědnost za tento neblahý obchod je na mnoha stranách: jsou tu země industrializovaného světa, které čerpají bohatý zisk z prodeje zbraní, a jsou tu vládnoucí oligarchie v mnoha chudých zemích, které chtějí nákupem stále dokonalejších zbraní posílit svoji pozici. V takových těžkých časech je opravdu nezbytná mobilizace všech lidí dobré vůle, aby došli ke konkrétní dohodě ohledně *účinné demilitarizace*, především v oblasti jaderných zbraní. V této fázi, protože proces, který měl zabránit rozšíření jaderných zbraní, se zarazil, cítím povinnost vyzvat autority k tomu, aby se znovu s pevnější rozhodností ujaly jednání *za postupnou a souhlasnou likvidaci existujících jaderných zbraní*. Když obnovuji tuto výzvu, vím, že tím vyjadřuji společné přání všech těch, jimž leží na srdci budoucnost lidstva.

15. Uplynulo šedesát let od slavnostního zveřejnění *Všeobecné deklarace lidských práv* Organizací spojených národů (1948-2008). Tímto dokumentem reagovala lidská rodina na hrůzy druhé světové války, tím že uznala jednotu spočívající na stejné důstojnosti všech lidí a postavila do středu lidského soužití vnímavost na základní práva jednotlivců a národů. Šlo o rozhodující krok na těžké a náročné cestě k svornosti a míru. Zvláštní zmínku zaslouží i 25. výročí přijetí *Charty práv rodiny* Apoštolským stolcem (1983-2008), stejně jako i 40. jubileum slavení prvního *Světového dne míru* (1968-2008). Slavení tohoto dne bylo plodem prozřetelné intuice papeže Pavla VI., na kterou můj drahý ctihodný předchůdce Jan Pavel II. s pevným přesvědčením navázal. Slavení během let poskytovalo možnost rozvíjet objasňující nauku církve ve prospěch tohoto základního lidského dobra prostřednictvím poselství zveřejňovaných k této příležitosti. Právě ve světle tohoto významného dne roku vyzývám každého jednotlivce, aby si ještě jasněji uvědomil společnou příslušnost k lidské rodině a zasazoval se o to, aby společné soužití na zemi odráželo stále více toto přesvědčení, na němž závisí zavedení pravého a trvalého míru. Také věřící vyzývám, aby neúnavně vyprošovali od Boha velký dar míru. A křesťané vědí, že se mohou spolehnout na Mariinu přímluvu. Ona, Matka Božího Syna, který pro spásu všech lidí přijal tělo, je matkou všech.

Všem přeji šťastný Nový rok!

Vatikán 8. prosince 2007

Benedictus PP XVI